

Türk Hukuk Fakültelerinde Mali Hukuk Eğitimi

Abdullah ÖMERCİOĞLU¹⁺, Cem Barlas ARSLAN^{2*}

¹Faculty of Law, Department of Financial Law, Kırıkkale University, Kırıkkale, Turkey

²Faculty of Law, Department of Financial Law, Kırıkkale University, Kırıkkale, Turkey

*Corresponding author: barlasarslan@gmail.com

+Speaker: a.omercioglu@hotmail.com

Presentation/Paper Type: Oral / Full Paper

Özet – Türkiye’de 67 tane aktif hukuk fakültesi bulunmaktadır. Mevcut fakültelelere de her geçen gün yenileri eklenmektedir. Böyle bir durum mezun sayısının her yıl artmasına neden olmaktadır. Bu da hukuk fakültesi mezunlarının istihdam ve kariyer sorununu doğurmaktadır. Mezuniyet sonrası süreçte ise farklılık yaratmak, özellikle de serbest avukatlıkta başarılı olmanın önemli unsurlarından birisi, hukukun farklı alanlarında uzmanlaşmadır. Bu alanlardan birisi de kamu hukukunun bir alt disiplini olan, vergilendirme sürecini ve süreçte ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümünü konu alan mali hukuk / vergi hukukudur.

Gerek meslek hayatında gerekse idare hakimliği sınavlarında mali hukuk yeterliliği, başarı ve kariyer açısından önemlidir. Keza, son yıllarda vergi mahkemelerinde açılan davalarda artış olmuştur. Diğer taraftan ceza mahkemelerinde, konusu vergi hukukunun alanına giren suçlardaki artış da dikkat çekmektedir. Bu da vergi hukukunda uzmanlaşan hukukçulara olan ihtiyacın arttığının bir göstergesidir. Mevcut durumdan hareketle, çalışmada, Türkiye’de hukuk fakültelerinde mali hukuk alanında verilen dersler ve lisansüstü eğitimde mali hukuk alanında yazılan tez sayısı kapsamında bir analiz yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler – Hukuk Fakültesi, Hukuk Eğitimi, Mali Hukuk, Vergi Hukuku, Uzmanlaşma.

Financial Law Education in Turkish Law Faculties

Abstract – There are 67 active law faculties in Turkey. New faculties are added every day. Such a situation increases the number of graduates every year. This leads to the unemployment and career problems of law school graduates. Creating difference in the post-graduation process, especially one of the important elements of being successful in attorneyship, is specialization in different areas of law. One of these areas is the fiscal law / tax law which is a sub-discipline of public law, which focuses on the taxation process and the resolution of disputes arising in the process.

The adequacy of fiscal law is important in terms of success and career in both vocational and administrative juridical exam. Likewise, there has been an increase in the number of lawsuits filed in tax courts in recent years. On the other hand, the increase of crimes in the field of tax law in criminal courts is noteworthy. This is an indication of the increasing need for lawyers who are experts in tax law. Starting from the current situation, in this study, an analysis is made under the law faculties in Turkey in the fields of fiscal law courses and the number of theses written in the post graduate education in fiscal law.

Keywords – Faculty of Law, Law Education, Financial Law, Tax Law, Specialization.

I. GİRİŞ

Günümüzde kamusal finansman yöntemleri arasında başat role sahip olan vergiler, bir maliye politikası aracı olmakla birlikte; siyasal, sosyal ve kültürel politikalara da hizmet etmektedir. Eski dönemlerde kapsamı dar olan vergi sistemleri ve vergilendirilebilir alanlar, günümüzde genişlemiş ve sistem daha kompleks bir yapıya kavuşmuştur. Küreselleşme, piyasaların büyümesi, artan kurumsallaşma, artan iç ve dış ticaret hacimleri, vergi uygulamalarını ve dolayısıyla uygulamaların hukuki zeminini oluşturan vergi hukuku disiplini ise daha önemli hale getirmiştir.

Vergilendirme sürecinin karmaşık ve yoğun bir hâl alması ve mükellef sayılarındaki artış, vergilendirmenin tarafları

arasında uyuşmazlıkların da artmasına neden olmuştur. Söz konusu vergi uyuşmazlıkları idari aşamada çözüme kavuşturulabildiği gibi yargı aşamasına da intikal edebilmektedir.

Vergilendirme sürecinin yapısı ve vergi mevzuatının teknik bilgi gerektirmesi, son yıllarda vergi hukuku alanında uzmanlaşma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu minvalde, hukuk fakültelerinde vergi hukuku / mali hukuk alanına yönelik olarak; lisans derslerindeki çeşitlilik, ders saatleri, lisansüstü eğitimde bu alanda çalışma ve tez yazma eğilimi daha çok önem kazanmıştır.

Çalışma kapsamında, Türkiye’deki hukuk fakültelerinin lisans programlarında mali hukuk / vergi hukuku alanına yönelik

dersler ele alınarak, uzmanlaşmanın önemi artan ihtiyaç da ortaya konularak değerlendirilmiştir.

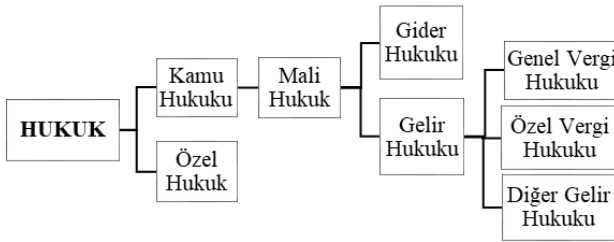
II. HUKUK BİLİMİ İÇİNDE VERGİ HUKUKUNUN YERİ

Hukuk köken itibarıyla Arapça bir kelime olup kısaca haklar anlamına gelmektedir. Geniş anlamları olmakla birlikte hukuk kavramı; bireylerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyen, uygulaması kamu gücü ile desteklenen kurallar bütünüdür [1]. Hukuk kuralları, bireyler arası ilişkileri düzenleyerek toplumsal düzeni tesis ederken, aynı zamanda devlet ile birey arası ilişkiler açısından da hem devlet otoritesini muhafaza eder hem de kişilerin hak ve hürriyetlerini devlet gücü karşısında koruma altına almış olur.

Toplumsal ve bireysel ilişkileri düzenleyen, hak ve adalet tesisini amaçlayan hukuk kuralları, modern toplumlar için vazgeçilmez ve uyulması zorunlu niteliktedir. Bu zorunluluk, beraberinde yaptırımları da getirmektedir.

Kavramsal içerik ve yoğunluk, hukukun bir bilim dalı olarak doğması ve gelişmesine neden olmuştur. Bir bilim olarak hukuk; pozitif hukuk kurallarını, bilimsel çerçevede ele alan ve sistemli biçimde inceleyen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır [2].

Diğer bilim dallarında olduğu gibi hukuk bilimi de alt disiplinlere ayrılmıştır. Kamu hukuku ve özel hukuk olarak ikili bir sınıflandırmaya tabi olmakla birlikte, her iki alt disiplin de kendi içlerinde dallara ayrılarak hukukun bilimsel alanını ayrıntılı olarak inceler. Kamu hukuku, devlet mekanizmasının işleyişi ile devletin bireyler ve diğer devletlerle olan ilişkisini; özel hukuk ise bireyler arası ilişkileri düzenlemektedir. Bu doğrultuda, taraflarından birisini her zaman devletin oluşturduğu vergilendirme işlem ve sürecinin bilimsel ve hukuki çözümü, vergi hukuku disiplini içinde vücut bulur. Vergi hukuku da kamu hukukunun bir alt disiplini olarak karşımıza çıkar. Vergi hukuku, kamu hukukunun bir alt dalı olarak incelenmekle birlikte, aynı zamanda mali hukukun içinde yer almaktadır.

Şekil 1. Hukuk Disiplini İçinde Vergi Hukuku

Kamusal faaliyetlerin icra edilebilmesi için harcama yapılması, harcama yapılabilmesi için de gelire ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda mali hukuk disiplini içinde gelir hukuku ve gider (harcama) hukuku olarak iki alan açılmaktadır. Gider hukuku; harcamaların nasıl, nereye ve kim tarafından yapılacağına hukuki zeminini oluştururken, gelir hukuku da söz konusu giderlerin finansmanının nasıl, ne şekilde ve hangi kaynaklardan sağlanacağını ele alır. Gelir hukuku, vergi vb. gelirler haricinde devletin diğer bazı faaliyetlerinden elde ettiği gelirleri de kapsamaktadır. Örneğin, devletin mülk ve teşebbüs gelirleri, KİT gelirleri gibi

gelirler bu kısımda yer alır. Bu gibi gelirleri, vergi hukuku içinde değerlendirmek mümkün olmayıp diğer gelir hukuku içinde değerlendirmek gerekmektedir. Bununla birlikte, kamusal finansman açısından vergi ve vergi benzeri gelirler önemli bir kaynak olmalarından dolayı gelir hukukunun içinde geniş yer tutar. Öte yandan vergilemenin devletin egemenlik alanının bir yansıması ve bir aracı olduğu düşünüldüğünde vergi hukukunun önemi daha da artmaktadır.

Vergi hukuku, geniş anlamda devletin kamu gücüne dayanarak elde ettiği vergi, harç, resim, şerefiye, katılma payı vb. tüm gelirleri kapsarken, dar anlamda ise sadece vergi gelirlerini ihtiva eder [3]. Literatürde ise vergi ve vergi benzeri gelirler denilmek suretiyle geniş anlamda vergi hukukuna yönelik tahlil yapılmaktadır. Sonuç itibarıyla, ister dar ister geniş kapsamda ele alınsın, vergi hukuku vergilendirmenin tarafları olan devlet ve mükellef ilişkilerini düzenleyen ve vergilendirme sürecinin hukuki altyapısını oluşturan bir hukuk dalı olarak karşımıza çıkmaktadır.

III. VERGİ HUKUKUNUN KAMU HUKUKU DALLARIYLA İLİŞKİSİ

Bir hukuk dalının diğer hukuk dallarıyla ilişkisi, aralarındaki yararlanma derecesini ifade etmektedir. Bu doğrultuda tüm hukuk dalları az ya da çok birbirleriyle ilişkilidir. Söz konusu ilişki bazı alanlarda yüzeysel düzeyde kalırken, bazılarında ise grift bir yapı gösterir.

Vergi hukuku, özellikle kamu hukukunun diğer alt dalları ile sıkı etkileşime sahiptir. Bu etkileşim idare hukuku ile öylesine yoğun olmaktadır ki vergi hukuku neredeyse idare hukukunun bir alt dalı gibi intiba uyandırmaktadır.

Vergi hukuku kamu hukukunun diğer dalları kadar olmasa da özel hukuk ile de etkileşim göstermektedir. Bu ilişki, bazı durumlarda doğrudan özel hukuk kurallarının uygulanması biçiminde iken bazı durumlarda ise vergi hukuku, özel hukukun kural ve kurumlarını kendi sistematığına göre yorumlamakta ve yeni bir norm getirebilmektedir.

A. Anayasa Hukuku ile İlişkisi

Vergi hukukunun yoğun ilişkide olduğu hukuk dallarından birisi anayasa hukukudur. Nitekim vergi, anayasal dayanağa sahip bir müessesedir. Anayasalar ile vergi arasında bilimsel olduğu kadar sosyolojik ve tarihi bir bağ da bulunmaktadır. Öyle ki dünyada anayasacılık hareketlerinin temelinde vergi ve vergilendirme yetkisinin önemli yer tuttuğunu ifade etmek mümkündür.

Anayasa, vergilendirmenin temel ilkelerinin düzenlendiği en üst normdur. Vergi anayasal bir kurum olup gücünü anayasadan almaktadır. 1982 Anayasa'sınının 73. maddesinde vergi ödevi düzenlenmiş ve vergilerin mali güce göre alınacağı, vergi yükünün adaletli ve dengeli dağıtımının esas olduğu, vergilerin kanunla konulup kanunla kaldırılacağı hüküm altına alınmıştır. Anayasanın birçok hükmü vergi hukuku ile ilgili olup, doğrudan 73. madde ile 167/2 madde vergi hukukunu hedef almakta ve temel ilkelerini belirlemektedir [4].

Anayasalar bir devletin temel metinleri olmakla birlikte, kişi hak ve hürriyetlerinin de koruyucusu ve düzenleyicisidir. Söz konusu hak ve hürriyetler ile de vergilendirme arasında bir ilişki bulunmaktadır. Keza, vergi ödevi, temel hak ve hürriyetlere doğrudan etki eder. Gelir, servet ve harcamalar

üzerinden devlete vergi verilmesi, kişilerin harcama düzeylerine dolayısıyla da yaşantılarına etki edeceğinden, anayasa ile güvence altına alınan mülkiyet, seyahat, eğitim, sağlık gibi temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasını etkileyebilmektedir [5]. Hatta, mevcut anayasada yer alan hükümlerin yaklaşık üçte birinin vergi ödevi ile ilişkili olduğunu ifade etmek mümkündür [6].

B. İdare Hukuku ile İlişkisi

İdare hukuku, idarenin kuruluş ve işleyişine yönelik düzenleyici ve denetleyici hukuk kurallarını ifade etmektedir. İdare hukukunun inceleme alanı, idarenin yapısı ile eylem ve işlemleridir.

Vergilendirme idari bir işlem olup taraflarından birisini devlet oluşturur. Böyle bir durum neticesinde de vergi hukuku ile idare hukuku arasında sıkı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Verginin bir idari işlem olarak hukuk düzeninde yer alması, uyumsuzlukların idari yargı tarafından çözülmesi, vergi hukukunu neredeyse idare hukukunun alt dalı sayılabilecek kadar yakınlara getirmiş ve vergi hukukunu idare hukukuyla devamlı, yoğun ve canlı bir ilişki içinde tutmuştur [7]. Hatta bazı hukuk sistemlerinde vergi hukuku, idare hukukunun bir alt dalı olarak ele alınmaktadır.

Vergi hukuku ile idare hukuku arasındaki yoğun ilişki tartışmasız bir gerçektir. Ancak, vergi hukukunu idare hukukunun içinde değerlendirmek, kanımızca doğru olmaz. Nitekim, vergilendirme süreci ve vergilendirme işlemleri her ne kadar idari birer işlem olsalar da, vergi uygulamalarının teknik ve usul bakımından farklılıkları bulunmaktadır [8].

C. Ceza Hukuku ile İlişkisi

Devletin varlığı, beraberinde kural ve otoriteyi de getirmektedir. Toplum hayatının adil işlenmesi ve devlet mekanizmasının bozulmaması, söz konusu kuralların varlığı ve uygulanması ile mümkün olmaktadır. Ancak, bazı hallerde de bireyler kurallara uymama eğilimi gösterebilirler. Böyle bir durumda ise kaçınılmaz olarak bir yaptırım öngörülür. Ortaya çıkan suç karşılığında ceza uygulaması toplumsal hayatın düzeni için vazgeçilmezdir.

Kamu hizmeti yürütmek için devletin finansmana ihtiyaç duyması ve özellikle vergi gelirlerinin alternatifsiz olması, vergilerin eksiksiz ve zamanında tahsilini daha da önemli hale getirmektedir. Özellikle günümüz devletlerinde modern maliye anlayışının bir gereği olarak devlet ekonomik hayata müdahale etmekte, vergiler ile sosyal, siyasal ve kültürel amaç ve araçları desteklemektedir. Bu işlev ise güçlü ve devamlı bir finansmanı gerekli kılmaktadır. Vergilerin de kamusal finansmandaki yeri dikkate alındığında, önemi daha da artmakta, böylesine önemli ve vazgeçilmez bir gelir kaynağını koruma ihtiyacı da vergi hukuku ile ceza hukuku ilişkisini zorunlu ve güçlü kılmaktadır.

D. Uluslararası Hukuk ile İlişkisi

Devletlerin egemenliklerinin somut yansımalarından birisi vergilendirme kudretidir. Buna göre her devlet kendi vergi kanunları doğrultusunda, egemenlik alanında gerçekleşen vergiyi doğuran olaylardan vergi tahsil etmektedir. Bu egemenlik alanı mülkiyet ilkesi gereği ülke sınırları olabileceği gibi şahs ilkesi gereği vatandaşlık bağı ile de gerçekleşebilir. Ancak, mülkiyet ve şahs ilkelere ise bazı durumlarda çakışabilmektedir. Nitekim, bir ülke kendi sınırları

içindeki kişilere vergi uygularken aynı zamanda başka bir ülke sınırlarında yaşayan fakat şahs ilkesi gereği vergi uygulama alanına giren kişilere de vergi uygulayabilmektedir. Bu durumda ise aynı kişinin iki farklı egemenlik alanında aynı konu üzerinden vergilendirilmesi ya da aynı kişinin tek bir konu üzerinden tek bir egemenlik alanında birden fazla defa vergilendirilmesi ortaya çıkabilmektedir. İşte bu gibi durumlarda devreye uluslararası hukuk ilkeleri girmektedir.

Diğer bir nokta ise özellikle son yıllarda sınırların geçirgenliği artmıştır. Ortaya çıkan siyasi birlik ve bütünleşmeler, vergi entegrasyonunu ve ortak vergi uygulamalarını beraberinde getirmekte, bu durum ise vergi hukuku ile uluslararası hukukunun daha fazla etkileşmesine neden olmaktadır.

E. Yargılama Hukuku ile İlişkisi

Vergi uyuşmazlıklarının bir kısmı yargı aşamasında çözülmektedir. Bu açıdan vergi hukukunun yargılama hukuku ile mecburi bir ilişkisi ve birlikteliği söz konusu olmaktadır. İdari yargının görev alanına giren vergi uyuşmazlıkları, idari yargılama hukukuna göre sürdürülürken; adli vergi suçları, suçların kovuşturulmasından cezalandırılmasına kadarki süreçte ceza yargılama hukuku ile paralel bir işlev gösterir. İdari anlamda vergi yargılaması İdari Yargılama Usul Kanunu, adli yargılama ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Kanunu'na göre yapılmaktadır.

IV. VERGİ HUKUKUNA İLİŞKİN AYRIMLAR

Vergi hukuku kendi içinde genel ve özel vergi hukuku olarak ayrılmaktadır. Genel vergi hukukundan kasıt bir anlamda vergi usul hukuku olup, vergi uygulamasına hakim olan temel ilkeler, verginin tarafları, vergi borcunun doğumu, vergi suç ve cezaları, vergilendirme süreci gibi usule ilişkin hususlar ele alınır. Özel vergi hukukunda ise tek tek vergi kanunları ve vergiler incelenmektedir.

Vergi hukuku bakımında diğer bir ayırım ise maddi ve şekli vergi hukuku biçiminde yapılmaktadır. Maddi vergi hukuku, vergi borcu açısından hak ve ödevlerin doğumu, içeriği ve sona ermesini incelerken; şekli vergi hukuku ise maddi vergi hukukunun belirlediği hak ve ödevlerin gerçekleştirilme usullerini ele almaktadır [9].

V. VERGİ HUKUKUNUN ALT DALLARI

A. Vergi Usul Hukuku

Vergi usul hukuku, verginin tarafları, mükellefin hak ve ödevleri, vergi suç ve cezaları, vergileme süreci, denetim gibi vergi uygulamasının usule yönelik zeminini ele almaktadır. Bir istisna harici tüm vergilerin, genel vergi usul hukukuna, dolayısıyla Vergi Usul Kanunu'na tabidir. İstisna ise gümrük vergileridir. Birçok müessesesi benzetmekle birlikte, gümrük vergisi uygulaması Gümrük Kanunu ve bağlı mevzuata göre uygulanmaktadır.

B. Vergi Ceza Hukuku

Vergi hukukunda, vergilendirme sürecinde ortaya çıkabilecek kabahat, suç ve cezalara yer verilmiştir. Yükümlülüklerini yerine getirmeyen mükelleflere, suçun niteliğine göre idari veya adli mercilerce yaptırım uygulanmaktadır. Bu yaptırımlar ise vergi ceza hukukunun konusunu oluşturmaktadır.

C. Vergi İcra Hukuku

Bazı durumlarda vergi alacağı zamanında ve eksiksiz olarak tahsil edilmez. Böyle hallerde ise vergi alacağının cebri yollardan takip ve tahsiline gidilir. Bu noktada ise devreye, vergi icra hukuku ve de asli kaynak niteliğinde olan 6183 sayılı Amme Alacakları Hakkında Kanun girmektedir.

D. Vergi Yargılama Hukuku

Vergi yargılamasında esas hükümler idari yargılamaya yönelik hükümler olarak karşımıza çıkar. Diğer bir ifade ile İdari Yargılama Usul Kanunu, vergi yargısının da temel mevzuatı niteliğindedir. Bununla birlikte, vergi suçlarına ilişkin olarak adli yargı devreye girmektedir. Vergi Usul Kanunu'nda açıkça atf yapılan durumlarda Türk Ceza Kanunu hükümleri uygulanmaktadır.

E. Uluslararası Vergi Hukuku

Özellikle günümüzde artan ticari ilişkiler neticesinde, uluslararası boyutta vergi ile ilgili işbirlikleri de artmıştır. Bazı hallerde vergi uyumlaştırması çerçevesinde şekillenen ilişkiler, bazı durumlarda da çifte vergilendirmenin önlenmesi, vergi kaçakçılığıyla mücadele veya zararlı vergi rekabetinin etkilerinin giderilmesinde kendini göstermektedir.

VI. HUKUK EĞİTİMİ

A. Türkiye'de Hukuk Eğitimi

Eğitim tarihimizde, özel olarak hukuk öğretiminin yapılması ilk olarak Tanzimat döneminde (1839-1879) karşımıza çıkmaktadır [10]. Söz konusu dönemde, din temelli olan medrese eğitiminden, günün koşullarına uygun, pragmatik ve modern bir sistem kurmak amacıyla Fransız, Alman ve İngiliz yükseköğretim kurumları incelenerek ilk modern üniversitemiz olan Darülfünun 1863 yılında İstanbul'da fizik öğretimine başlamış ve daha sonra 1869'da Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile birçok öğretim şubesi ile birlikte İlm-i Hukuk şubesi de kurulmuş ve ilk öğrencilerini almıştır [11]. Ancak bu şube 1877 yılına kadar eğitime devam edebilmiş, 1881 yılında ise Darülfünun tamamen kapanmıştır. Üniversitenin tekrar açılması 1908 yılında gerçekleşmiş, hukuk fakültesi ise 1911 yılında kurulmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılında üniversiteye tüzel kişilik tanınmış, 1933 yılında ise kapatılarak İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmüştür.

Tanzimat döneminde kurulan Darülfünun'un Hukuk şubesinde ağırlıklı olarak Fransız etkisi gözlenmektedir. Bu dönemde verilen dersler; Fıkh-ı şerifin muamelat bahsi, Usul-i fıkh, Romalıların hukuku, Fransızların Hukuk-ı adiyeye Kanunnamesi, Hukuk-ı adiyeye müteallik Usul-i Muhakeme, Ticaret-i Berriye ve Bahriye, Ceza Kanunname-i hümayunları, Usul-i muhakeme-i cinayet, Hukuk-ı Mülkiye ve Hukuk-ı Mîlel'dir [12]. Cumhuriyet döneminde ise ülke hukuk sisteminin modernize edilmesi ve çeşitli kanunların iktisabı ile birlikte hukuk eğitiminde de modernleşme hareketleri başlamıştır. 1925 yılında Ankara Adliye Hukuk Mektebi kurulmuş ve hukuk eğitiminde ulusallaşma süreci hızlanmıştır.

Günümüzde hukuk eğitimi almak için merkezi olarak yapılan üniversite giriş sınavlarında başarılı olmak gerekmekte, puan sıralaması ve tercihlere göre öğrenciler hukuk fakültelerine yerleşilebilmektedir. Eğitim, teorik olarak süren dört yıldan oluşmaktadır. Bazı vakıf üniversitelerinde yabancı dil hazırlık sınıfı da bulunmaktadır. Ayrıca, bazı hukuk derslerinin gerek devlet gerekse vakıf üniversitelerinde yabancı bir lisanda işlendiği de görülmektedir.

Mezuniyet sonrasında ise lisans diplomasına sahip olup özel şartları taşıyanlar Baroya avukatlık stajı başvurusunda bulunmaktadır. Altı ay mahkeme, altı ay da avukat yanında yapılan uygulama stajını tamamlayanlar avukatlık mesleğine kabul edilmektedir (Yakın bir gelecekte ise mesleğe kabul için avukatlık sınavının uygulanması planlanmaktadır). Hâkim veya savcı olabilmek için de lisans diplomasına sahip olmak ve Bakanlıkça açılan merkezi sınavda başarılı olmak gerekmektedir. Yazılı sınavı geçen ve kontenjana dâhil olan adaylar sözlü sınava tabi tutulmakta, sözlü sınavdan da başarılı olan adaylar on yedi ay süren staja tabi olmaktadır (On yedi aylık staj süresi, Hâkim ve Savcı Adaylarının Staj Dönemi ile Staj Mahkemelerine İlişkin Yönetmeliğe eklenen geçici madde ile 23 Temmuz 2021'e kadar bakanlığın teklifi ve Hâkimler Savcılar Kurulu'nun kararı ile bir yıl olarak değiştirilebilmektedir). Avukatlık mesleğinden geçenler için ise staj süresi üç aydır.

B. Bazı Yabancı Ülkelerde Hukuk Eğitimi

Dünyada modern hukuk sistemi kıta Avrupası ve Anglo-Sakson modeline göre biçimlenmiştir. Bu kapsamda;

Almanya'da hukuk eğitimi dört yıldır. Federal Yargılama Yasası 5. maddesi ile düzenlenen eğitim sürecinde; geniş bir yelpazede zorunlu ve seçmeli dersler verilmekte, yabancı bir dil öğretilmekte ve öğrencilere bahar tatillerinde en az üç aylık bir staj yaptırılarak tez yazdırılmaktadır [13]. Maddede sayılan zorunlu eğitim alanları; medeni hukuk, ceza hukuku, kamu hukuku, yargılama hukuku, AB hukuku, hukuk metodolojisi, hukuk tarihi ve hukuk sosyolojisi olup bunlar dışındaki konular federe yasalarla düzenlenmektedir [14].

Almanya'da hukuk eğitimi tamamlayanlar önce devlet sınavına girmekte, başarılı olanlar stajyer avukat olarak iki yıllık bir eğitime tabi tutulmakta ve staj sonunda ikinci devlet sınavına girerek başarılı olanlar; avukat, hâkim veya savcı olarak mesleğe başlamaktadırlar [15]. Söz konusu sınavlara en fazla iki defa girme hakkı bulunmakta, başarısız olunması halinde hukuk eğitimi sona erdirilmekte ve bu kişiler sadece sınırlı alanlarda danışmanlık hizmeti verebilmektedirler [16].

Fransa'da hukuk eğitimi üç yıl olup; avukat, hâkim veya savcı olabilmek için ise yüksek lisans yapılması gerekmekte, lisans diploması olanlar doğrudan yüksek lisansa başlayabilmektedir [17]. Yüksek lisansın ilk yılında teorik dersler verilmekte, başarılı olunması durumunda avukatlık mesleğine başlanabilmektedir; ikinci yılında ise uzmanlık dersleri ile birlikte tez yazılmaktadır [18]. Hukuk öğrencileri, yüksek lisansın ilk yılında veya tamamladıktan sonra Adli Çalışmalar Enstitüsüne kayıt olmakta, seçtikleri mesleğin şartlarına göre eğitimlerine devam etmekte ve başarılı olmaları durumunda hâkimlik veya savcılık yapabilmektedirler [19].

İtalya'da hukuk eğitimi bütünlük programı adıyla üç yıl lisans ve iki yıl yüksek lisans şeklinde beş yıl sürmekte, eğitim sonunda devlet tarafından yapılan avukatlık, hâkimlik veya savcılık sınavları sonucunda mesleğe başlanmaktadır. [20].

İngiltere'de hukuk eğitimi hazırlık ve çok sayıda hukuk dışı dersi de içeren dört yıllık bir süreçten oluşmakta, avukatlık yapabilmek için lisans eğitiminden sonra bir yıllık hukuk uygulaması stajı (Legal Practice Course) ve devamında iki yıllık eğitim stajı (Training Contract) yapılması gerekmekte ve süreç tamamlandıktan sonra şartları sağlayanlar hâkimlik veya savcılık sınavlarına girebilmektedir [21].

ABD’de ise hukuk eğitimine başlayabilmek için dört yıllık farklı bir fakülteden mezun olunması sonrasında hukuk fakültesi giriş sınavının başarılması ve bölgesel veya Amerikan Barosu onaylı üniversitelerde hukuk okunabilmektedir [22]. Bu eğitim üç yıl olup doktora derecesinde (Juris Doctor) mezun olunmakta ve bu derece ile baro sınavlarına giriş hakkı kazanılmaktadır [23].

VII. TÜRKİYE’DE HUKUK EĞİTİMİ İÇİNDE MALİ HUKUK ALANININ YERİ

A. Yöntem

Çalışmada yöntem olarak durum analizi tercih edilmiştir. Durum çalışması; güncel bir olguyu kendi içeriğinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan bir araştırma yöntemidir [24] Keza durum çalışmasının yegâne amacı mevcut sorun ya da duruma ilişkin keşiftir [25]. Bu doğrultuda, Türkiye’de mevcut hukuk fakülteleri lisans programlarında mali hukuk alanında yer alan dersler incelenmiş, diğer taraftan mali hukuk kapsamında onaylanmış yüksek lisans ve doktora tez sayısı ele alınarak alana yönelik eğilim tespit edilmeye çalışılmıştır. Öte yandan, vergi hukuku alanının son yıllarda artan ve yoğunlaşan önemi adli istatistiklerle ortaya konulmuştur.

Çalışmanın verileri; Yüksek Öğretim Kurulu ve Türkiye’de yer alan hukuk fakültelerinin internet adreslerinden ve Adli İstatistik Genel Müdürlüğü istatistiklerinden yararlanılarak tarafımızca derlenmiştir.

B. Bulgular

2019 Ocak ayı itibariyle Türkiye’de 34 Devlet üniversitesi ve 33 Vakıf üniversitesinde hukuk fakültesi bulunmaktadır. Hukuk fakülteleri bünyesinde Mali Hukuk ABD kapsamında toplamda 117 öğretim elemanı görev yapmaktadır.

Tablo 1. Hukuk Fakültelerinde Mali Hukuk ABD Öğretim Elemanı Sayısı

	Arş.Gör	Dr.Öğr.Üyesi	Doç.Dr.	Prof.Dr.
Devlet	42	15	10	14
Vakıf	9	12	3	12

Kaynak: Fakültelerin internet adreslerinden tarafımızca derlenmiştir.

Mali hukuk anabilim dalında görevli öğretim elemanlarının yanısıra Tablo 2’de ise Türkiye genelinde hukuk fakültelerinde aktif çalışan öğretim elemanı sayıları ve dağılımı yer almaktadır. Toplam 1.695 öğretim elemanının 117’si mali hukuk anabilim dalında görev yapmaktadır.

Tablo 2. Hukuk Fakülteleri Aktif Çalışan Öğretim Elemanı Sayıları

Prof. Dr.	360
Doç.Dr.	185
Dr. Öğr. Üyesi	614
Öğr. Gör.	17
Arş. Gör.	519
Toplam	1.695

Kaynak: YÖK Akademik, Erişim: <https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/view/searchResultviewListAuthorAndFields.jsp>.

Tablo 3’te ise hukuk fakültelerinde mali hukuk alanı içinde müfredatta yer alan dersler bulunmaktadır. Temel olarak; Kamu Maliyesi, Maliye, Vergi Hukuku ve Mali Hukuk lisans dersleri yoğunlukla zorunlu olarak programda yer almaktadır. Bu zorunlu derslerin yıllık ya da iki dönem verildiği, ayrıca ders saatleri bakımından genelde haftada 2 ya da 3 saat olduğu dikkat çekmektedir. Diğer taraftan söz konusu zorunlu dersler, 5 fakülte hariç 2. ve 3. sınıfta okutulmaktadır. Bu tercihin önemli bir sebebi ise çoğu fakültede 1. sınıfta İktisat dersinin bulunması ve temel hukuk derslerinin ilk yıl müfredatta konulmasıdır.

Hukuk programlarında çok sayıda seçmeli ders de yer almaktadır. Bu dersler genel itibariyle mali hukuk alanında temel olarak sayılan derslerin yanısıra bazı fakültelerde vergi icra, vergi ceza ve yargılama hukukunda yoğunlaşırken bazı fakültelerde ise uluslararası vergileme alanına yönelik olarak tercihe sunulmaktadır. Gerek seçmeli gerekse zorunlu derslerin, istisnalar hariç tamamının mali hukuk alanının gelir hukuku alt disiplinine yönelik olduğu da görülmektedir.

Diğer taraftan, fakültelerin, mevzuatı uygulayan ve yargılama fonksiyonunu yerine getirecek bir meslek gurubunu yetiştirdiğini dikkate aldığımızda, uygulamaya / pratiğe yönelik bir ders olarak, vergi uygulamaları dersi sadece 2 fakültenin programında yer almaktadır. Kanımızca, bu tarz seçmeli derslerin artırılmasında fayda bulunmaktadır.

Tablo 3. Hukuk Programlarında Yer Alan Mali Hukuk Alanı Kapsamındaki Dersler

Ders Adı	Sınıf				Dönemlik / Yıllık		Haftalık Ders Saati			Seçmeli / Zorunlu	
	1	2	3	4	D	Y	2	3	4	S	Z
Kamu Maliyesi / Maliye	5	38	1	2	27	18	34	16	2	9	36
Mali Hukuk / K.Maliyesi+Vergi Huk.		2	2	1	2	5	4	2			6
Genel Vergi Huk. / Türk Vergi Huk.		1	1		3		1	1	1	1	2
Vergi Hukuku I-II		6	43	10	23	36	20	29	4	6	54
Bütçe Hukuku		2	1	1	3		3	1		4	
Türk Vergi Sistemi			6	3	9		5	4		8	1

Vergi Uygulamaları			2		1	1	1	1		2	
Vergi İcra Hukuku / Tahsil Hukuku			3	1	4		4			4	
Vergi Uyuşmazlıkları			1		1		1			1	
Maliye Politikası			1	1	2		2			2	
Vergi Mükellefinin Hakları			1		1		1			1	
Vergi Yargılama Huk. / Vergi Ceza Huk. / Mali Yargı			6	8	14		13	2		15	
Uluslararası Vergi Huk. / Uluslararası Maliye / AB Vergi Mevzuatı			3	5	8		6	3		9	

Kaynak: Fakültelerin internet adreslerinde yer alan ders içeriklerinden tarafımızca derlenmiştir.

Not: Rakamlar fakülte sayılarını ifade etmektedir. Bazı rakamsal tutarsızlıkların olması, ilgili fakültelerin internet sayfalarındaki bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Vakıf üniversitelerinden bir tanesinin bilgilerine ulaşılamadığından tabloya dahil edilmemiştir.

Hukuk eğitimini tamamlayanların tercihen lisansüstü hukuk programlarına başlamaları, mesleki yeterliliklerini artırma ve hukukun alt dallarında uzmanlaşma gayesi olarak ifade edilebilir. Tablo 4'te 2008 – 2018 döneminde kamu ve özel hukuk alanında yapılmış lisansüstü tez sayıları yer almaktadır.

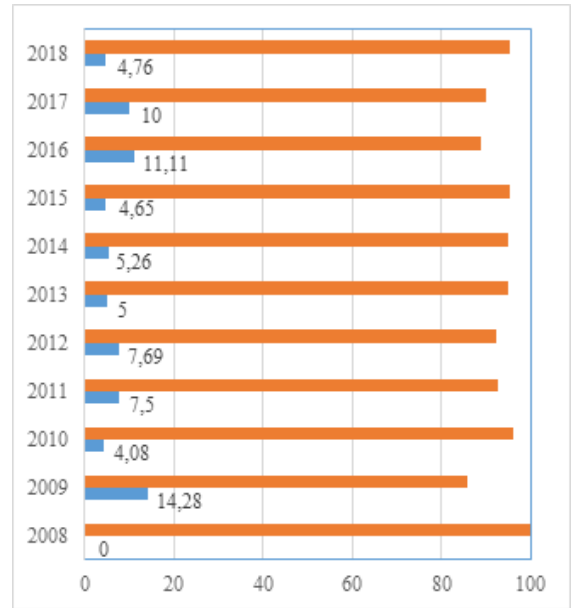
Tablo 4. Sosyal Bilimler Enstitülerinde Kamu ve Özel Hukuk Dallarında Onaylanmış Tez Sayıları

Yıl	Yüksek Lisans		Doktora	
	Kamu Huk.	Özel Huk.	Kamu Huk.	Özel Huk.
2008	121	61	30	19
2009	126	88	21	16
2010	207	140	49	17
2011	132	148	40	44
2012	106	99	39	43
2013	128	134	40	40
2014	211	151	38	35
2015	255	206	43	48
2016	225	176	54	51
2017	196	197	50	43
2018	241	256	42	45
Toplam	1.948	1.656	446	401

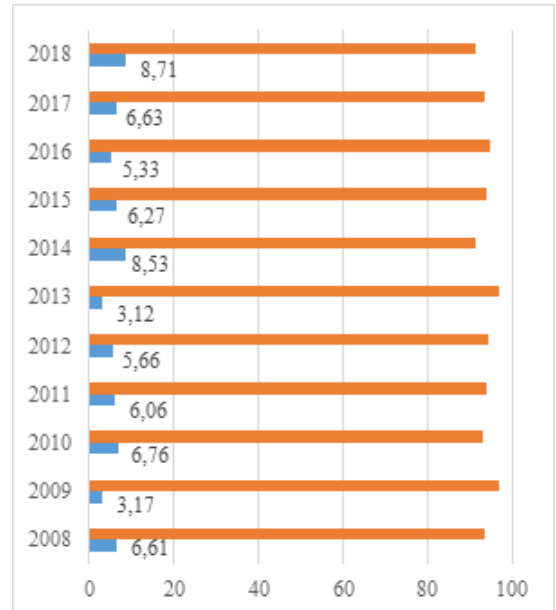
Kaynak: (Erişim: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>)

Mali hukuk alanında yazılan tezlerin, kamu hukukunda yazılan tezlere oranı ise şekil 2 ve şekil 3'te yer almaktadır.

İlgili dönemde kamu hukukunda yazılan tez sayısı, özel hukuka göre daha fazladır. Kamu hukukunun bir alt dalı olarak mali hukuk alanında ise 2008-2018 yıllarında, 124 yüksek lisans ve 30 doktora tezi yazılmıştır.

Şekil 2. Mali Hukuk Doktora Tezlerinin Kamu Hukukunda Yazılan Tezlere Oranı (Erişim: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden tarafımızca derlenmiştir)

Şekil 3. Mali Hukuk Yüksek Lisans Tezlerinin Kamu Hukukunda Yazılan Tezlere Oranı (Erişim: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>) adresinden tarafımızca derlenmiştir.

2016	522.448	25.686	96.036
2017	649.619	31.741	95.749

Dikkat edileceği üzere ilgili yıllarda mali hukuk alanında yazılan tezler açısından, yüksek lisans tezlerinde istikrarlı bir seyir vardır ancak doktora tezlerinde bu görünüm mevcut değildir. Diğer taraftan, doktora tezleri açısından 2009 yılında bir sıçrama göze çarpmakta, bu durum 2008 küresel ekonomik krizinin ardından, tez yazım alanı olarak mali hukukun seçtiği intibas uyandırır da bu tahminimiz, yüksek lisans tezleri açısından doğrulanmamaktadır. Gerek yüksek lisans gerekse doktora tezlerinde, mali hukuk alanında yazılan tez sayısındaki değişim, kamu hukuku alanında yazılan tez sayısına göre daha düşük kalmış ve istikrarsız bir seyir izlemiştir.

VIII. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Daha öncede ifade edildiği üzere, Türkiye’de 2019 Ocak itibariyle 67 hukuk fakültesi bulunmakta ve yeni fakülteler kurulmaktadır. Son yıllarda hukuk fakültelerinin sayısı ve kontenjanında ortaya çıkan artış, avukat sayısının da artmasına neden olmuştur. Tablo 5’te de görüleceği üzere, son 5 yılda avukat sayısında %34.2’lik bir artış söz konusudur.

Tablo 5. Son Beş Yılda Barolara Kayıtlı Avukat Sayıları ve Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı

31.12.2014	86.981	-
31.12.2015	93.573	% 7.57
31.12.2016	100.461	% 7.36
31.12.2017	106.496	% 6.00
31.12.2018	116.779	% 9.65

Kaynak: (Erişim: <https://www.barobirlik.org.tr/>)

Avukat sayısındaki artış beraberinde, özellikle genç avukatların bir kısmı için yeterli düzeyde dava bakabilme, müvekkil edinebilme sorunlarını getirmekte, hatta asgari ücret düzeyinde ücretlerle hukuk bürolarında çalışma zorunluluğu doğurmaktadır. Bu durumda ise hukukun alt alanlarında uzmanlaşma ve yeterli yabancı dil bilgisine sahip olmak gibi farklılık yaratacak nitelikler daha da önem kazanmaktadır.

Mali hukuk bilgisinin önemi açısından diğer bir gösterge de tablo 6’da yer verildiği üzere dava ve suç sayılarındaki artıştır.

Tablo 6. Ceza Mahkemelerinde Suç Sayıları ile Vergi Mahkemelerinde Açılan Dava Sayıları

Yıl	Ceza Mahkemeleri Suç Sayısı		Vergi Mahkemelerinde Yıl İçinde Açılan Dava Sayıları
	Toplam	213 ve 6183 sayılı Kanunlar Kapsamında	
2008	855.271	9.155	97.802
2009	1.069.712	14.874	110.733
2010	1.119.694	16.354	130.134
2011	851.913	12.947	83.375
2012	916.261	21.051	97.180
2013	562.345	28.073	109.141
2014	540.033	30.445	104.410
2015	542.336	23.848	98.667

Kaynak: Adli İstatistik Genel Müdürlüğü’nün istatistiklerinden yararlanılarak tarafımızca derlenmiştir.

Son yıllarda 213 sayılı Vergi Usul Kanunu kapsamında ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun kapsamında, ceza mahkemelerinde yargılaması yapılan suç sayısında önemli bir artış olmuştur. Genel toplamda düşme olmasına rağmen, adli yargının konusuna giren vergi suçlarında ortaya çıkan artış önemli boyuttadır.

Aynı şekilde, idari aşamada çözümlenemeyen uyuşmazlıkların vergi mahkemelerine intikal etmesi sonucu ilk derece vergi mahkemelerinde her yıl ortalama 102.000 dava açılmaktadır. Sık sık çıkarılan mali aflara rağmen, vergi kaynaklı davalardaki artış oldukça dikkat çekicidir.

Sonuç olarak; sayısı artan hukuk fakülteleri ve dolayısıyla mezun sayıları, avukat sayısında, vergi temelli suç oranlarında ve davalardaki artış ve idari yargı alanındaki yargı mensubu ihtiyacı gibi hususlar dikkate alındığında (idare hakimliği sınavlarında toplam soruların yaklaşık 5’te 1’ini mali hukuk alanı oluşturmaktadır), hukuk alanında lisans ve lisansüstü eğitimde ve de mesleğin icrası esnasında uzmanlaşmaya olan ihtiyaç katidir. Öneme haiz alanlardan birisini de mali hukuk, dolayısıyla vergi hukuku alanı oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- [1] N. Bilge, *Hukuk Başlangıcı*, 14. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000, s. 13.
- [2] N. Bilge, *Hukuk Başlangıcı*, 14. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000, s. 28.
- [3] M. Öncel, A. Kumrulu, N. Çağan, *Vergi Hukuku*, 14. Baskı, Turhan Kitabevi, 2007, s. 1.
- [4] F. Saraçoğlu, *Anayasa Mahkemesinin Vergiye İlişkin Kararlarında Kamu Yararı*, Seçkin Kitabevi, 2015, s. 42.
- [5] Ş. Kızılot, D. Şenyüz, M. Taş, R. Dönmez, *Vergi Hukuku*, 3. Baskı, Yaklaşım Yayınları, 2008, s. 22.
- [6] M. Öncel, A. Kumrulu, N. Çağan, *Vergi Hukuku*, 14. Baskı, Turhan Kitabevi, 2007, s. 3.
- [7] Ş. Kızılot, D. Şenyüz, M. Taş, R. Dönmez, *Vergi Hukuku*, 3. Baskı, Yaklaşım Yayınları, 2008, s. 22.
- [8] Ş. Aksoy, *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, Filiz Kitabevi, 1982, s. 8.
- [9] M. Öncel, A. Kumrulu, N. Çağan, *Vergi Hukuku*, 14. Baskı, Turhan Kitabevi, 2007, s. 3.
- [10] M. Öztoprak Sağır, *Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hukuk Eğitimi*, TBB Yayınları, No:173, 2010, s.42.
- [11] Y. Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2007, s.168.
- [12] Y. Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2007, s.169.
- [13] S. Korieth, *Legal Education In Germany Today*, Wisconsin International Law Journal, Vol.24, Is.1, 2006, s.92.

- [14] S. Koriath, *Legal Education In Germany Today*, Wisconsin International Law Journal, Vol.24, Is.1, 2006, s.92.
- [15] R. Karasu, *Türkiye ve Almanya'da Hukuk Eğitimi – Diplomaların Denkliği*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XX, S.1, 2016, s.17.
- [16] R. Karasu, *Türkiye ve Almanya'da Hukuk Eğitimi – Diplomaların Denkliği*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XX, S.1, 2016, s.17.
- [17] A. Yılmaz, B. A. Tansen, B. Alkış, G. Taner, *Fransız Avukatlık Sisteminin İncelenmesi Projesi Sonuç Raporu*, TBB Yayınları No:292, 2015, s.14.
- [18] A. Yılmaz, B. A. Tansen, B. Alkış, G. Taner, *Fransız Avukatlık Sisteminin İncelenmesi Projesi Sonuç Raporu*, TBB Yayınları No:292, 2015, s.14.
- [19] A. Yılmaz, B. A. Tansen, B. Alkış, G. Taner, *Fransız Avukatlık Sisteminin İncelenmesi Projesi Sonuç Raporu*, TBB Yayınları No:292, 2015, s.14.
- [20] Nuffic, *Education System Italy*, Version 2, 2015, s.9. (Erişim: www.nuffic.nl/documents/604/education-system-italy.pdf)
- [21] J. Flood, *Legal Education in The Global Context*, University of Westminster School of Law, 2007, s.15.
- [22] J. Flood, *Legal Education in The Global Context*, University of Westminster School of Law, 2007, s.16-17.
- [23] J. Flood, *Legal Education in The Global Context*, University of Westminster School of Law, 2007, s.16-17.
- [24] A. Yıldırım, H. Simşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2005, Ankara, s. 277.
- [25] D. M. Zucker, *How To Do Case Study Research*, School of Nursing Faculty Publication Series. Paper 2, 2009, s.4.